

ምዕራፍ ክራት

ማሕበረሰብና ጤና

የምዕራፉ ዓባይት ዓላማዎች:- ተማሪዎች ይህንን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ:-

- ✓ ለቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች ትሰጣላችሁ።
- ✓ ዓረፍተ ነገሮችን በየስልታቸው ትጽፋላችሁ።
- ✓ ከግስ የተለያዩ ስሞችንና ቅጽሎችን ትመሠርታላችሁ።
- ✓ ድርብና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅሶችን በተገቢ ቦታቸው ትጠቀማላችሁ።
- ✓ ቃለ ጉባኤ ትጽፋላችሁ።
- ✓ መመሪያ ተከትላችሁ ውይይትና ጭውውት ታካሂዳላችሁ።
- ✓ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ታዘጋጃላችሁ።
- ✓ መመሪያዎችን ተከትላችሁ የተለያዩ መልመጃዎችን ትሰራላችሁ።

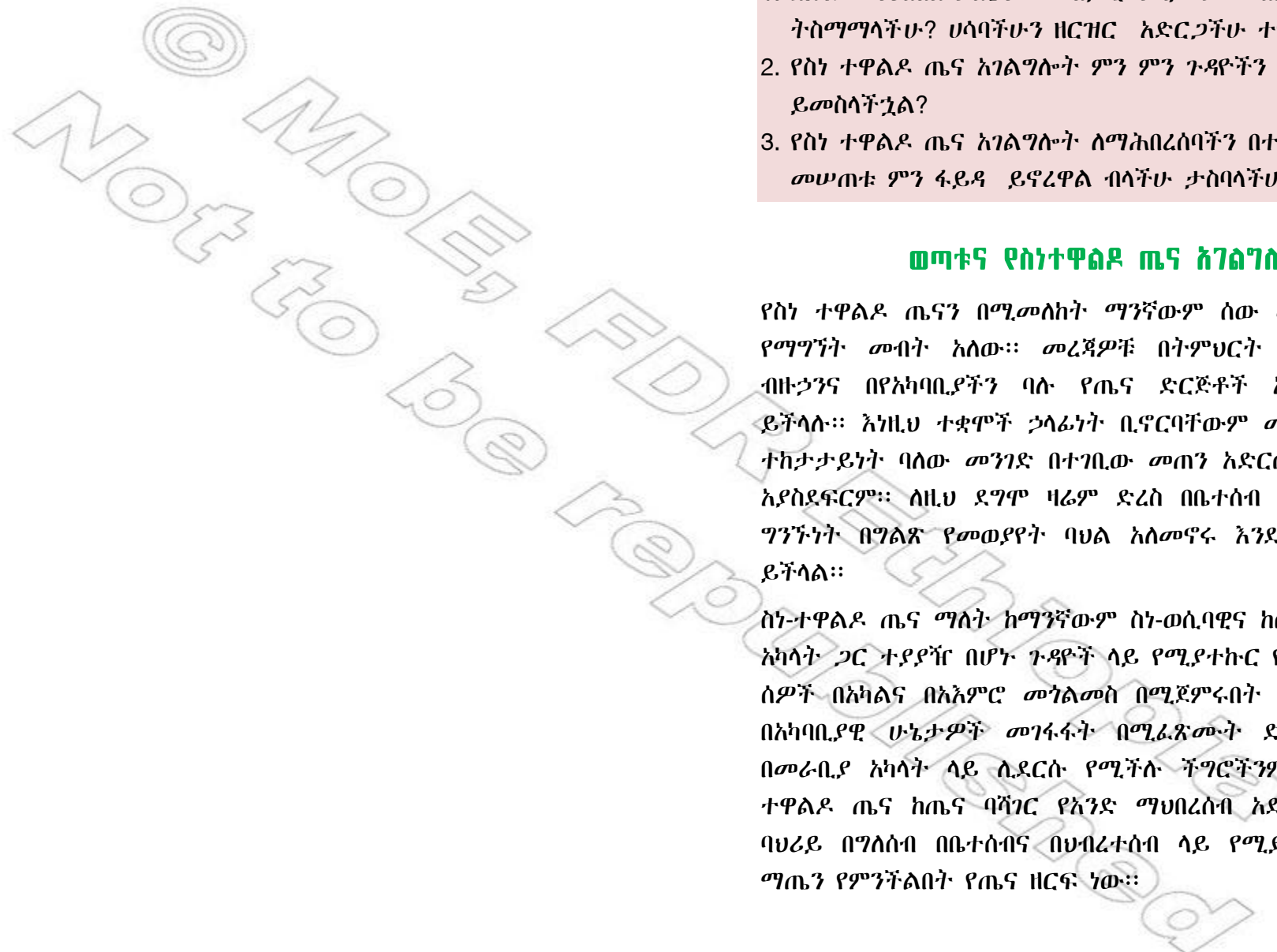
ቅድመ-ንባብ ጥያቄዎች

1. ለአንድ ማህበረሰብ ጤና መሠረታዊ ጉዳይ ነው። በዚህ ሀሳብ ትስማማላችሁ? ሀሳባችሁን ዘርዘር አድርጋችሁ ተናገሩ።
2. የስነ ተዋልዶ ጤና አገልግሎት ምን ምን ጉዳዮችን የሚዳስስ ይመስላችኋል?
3. የስነ ተዋልዶ ጤና አገልግሎት ለማህበረሰባችን በተለይ ለወጣቱ መሠጠቱ ምን ፋይዳ ይኖረዋል ብላችሁ ታስባላችሁ?

ወጣቱና የስነተዋልዶ ጤና አገልግሎት

የስነ ተዋልዶ ጤናን በሚመለከት ማንኛውም ሰው መረጃና ትምህርት የማግኘት መብት አለው። መረጃዎቹ በትምህርት ቤቶች፣ በመገናኛ ብዙኃንና በየአካባቢያችን ባሉ የጤና ድርጅቶች አማካኝነት ሊሰጡ ይችላሉ። እነዚህ ተቋሞች ኃላፊነት ቢኖርባቸውም መረጃና ትምህርቱን ተከታታይነት ባለው መንገድ በተገቢው መጠን አድርጎታል ለማለት ግን አያስደፍርም። ለዚህ ደግሞ ዛሬም ድረስ በቤተሰብ ውስጥ ስለ ጾታዊ ግንኙነት በግልጽ የመወያየት ባህል አለመኖሩ እንደ ማስረጃ ሊጠቀስ ይችላል።

ስነ-ተዋልዶ ጤና ማለት ከማንኛውም ስነ-ወሲባዊና ከሰው ልጅ መራቢያ አካላት ጋር ተያያዥ በሆኑ ጉዳዮች ላይ የሚያተኩር የጤና ዘርፍ ሲሆን ሰዎች በአካልና በአእምሮ መጎልመስ በሚጀምሩበት ወቅት በተፈጥሮና በአካባቢያዊ ሁኔታዎች መገፋፋት በሚፈጽሙት ድርጊት አማካይነት በመራቢያ አካላት ላይ ሊደርሱ የሚችሉ ችግሮችንም ይዳስሳል። ስነ-ተዋልዶ ጤና ከጤና ባሻገር የአንድ ማህበረሰብ አደረጃጀት፣ ዝንባሌ፣ ባህሪ በግለሰብ በቤተሰብና በህብረተሰብ ላይ የሚያሳድሩትን ተጽዕኖ ማጤን የምንችልበት የጤና ዘርፍ ነው።

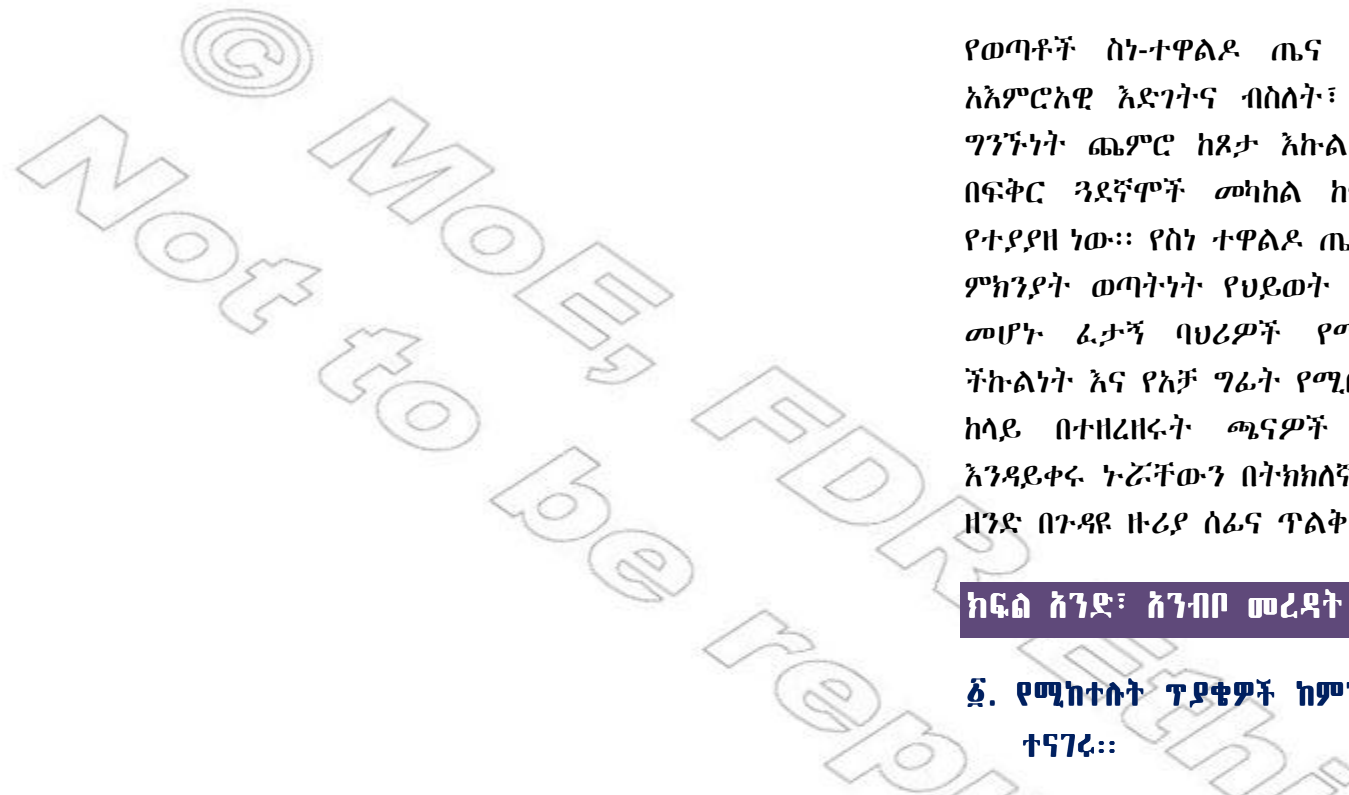
ተማሪዎች ስለቀደማቸው ካነበባችኋቸው ስንቃዎች ምን ምን ነጥቦችን ስንገኛቸው? የስነ ተዋልዶ ጤና በቀጥታ ከወጣቶች ጋር የሚያያዘው ለምን ይመስላችኋል?

የወጣቶች ስነ-ተዋልዶ ጤና ትርጉም ከወጣቶች አካላዊ እንዲሁም አእምሮአዊ እድገትና ብስለት፣ በወጣቶችና በቤተሰብ መካከል ያለውን ግንኙነት ጨምሮ ከጾታ እኩልነት፣ ከቤተሰብ አመሰራረትና እንዲሁም በፍቅር ጓደኛዎች መካከል ከሚኖረው የግብረ ሥጋ ግንኙነት ጋር የተያያዘ ነው። የስነ ተዋልዶ ጤና መረጃ ለወጣቶች አስፈላጊ የሚሆንበት ምክንያት ወጣትነት የህይወት ምዕራፍ የሚጀመርበት ወሳኝ ጊዜ እንደ መሆኑ ፈታኝ ባህሪዎች የሚገጥሙበት፣ የስሜት ተለዋዋጭነት፣ ችኩልነት እና የአቻ ግፊት የሚበረታቡት በመሆኑ ነው። ስለዚህ ወጣቶች ከላይ በተዘረዘሩት ጫናዎች ህይወታቸው እንዳይሰናከልና መንገድ እንዳይቀሩ ኑሯቸውን በትክክለኛና በስኬታማ መንገድ ለመምራት ይችሉ ዘንድ በጉዳዩ ዙሪያ ሰፊና ጥልቅ የሆነ መረጃ ማግኘት ይኖርባቸዋል።

ክፍል አንድ፣ አንብቦ መረዳት

፩. የሚከተሉት ጥያቄዎች ከምንባቡ የወጡ ናቸው፣ መልሶቻቸውን በቃል ተናገሩ።

1. የስነ-ተዋልዶ መረጃ በተለይ ለወጣቱ የሚያስፈልግበት ምክንያት ምንድን ነው?
2. የስነ-ተዋልዶን መረጃ የመስጠት ኃላፊነት ያለባቸው እነማን ናቸው?
3. የስነ-ተዋልዶ መረጃ ትምህርት በተገቢው መንገድ ተዳርሷል ለማለት የማያስችለን ጉዳይ ምንድን ነው?
4. ወጣቶች የስነ ተዋልዶ ጤና መረጃን በበቂ ሁኔታ ባለማግኘታቸው ለምን ዓይነት ማህበራዊ ቀውስ ይጋለጣሉ?

፪. ቀጥሎ የቀረቡት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው። በ 'ሀ' ክፍል ስተዘረዘሩት ቃላት በ 'ሰ' ክፍል ከተዘረዘሩት በፍች የሚስማማቸውን መርጣችሁ አዛምዱ።

'ሀ'	'ሰ'
1. ፈታኝ	ሀ. እኩያ
2. ዝንባሌ	ሰ. ክፍል
3. ዘርፍ	ሐ. ፍላጎት
4. ግራት	መ. ህቡዕ
5. አቻ	ሠ. ጫና
	ረ. አስቸጋሪ

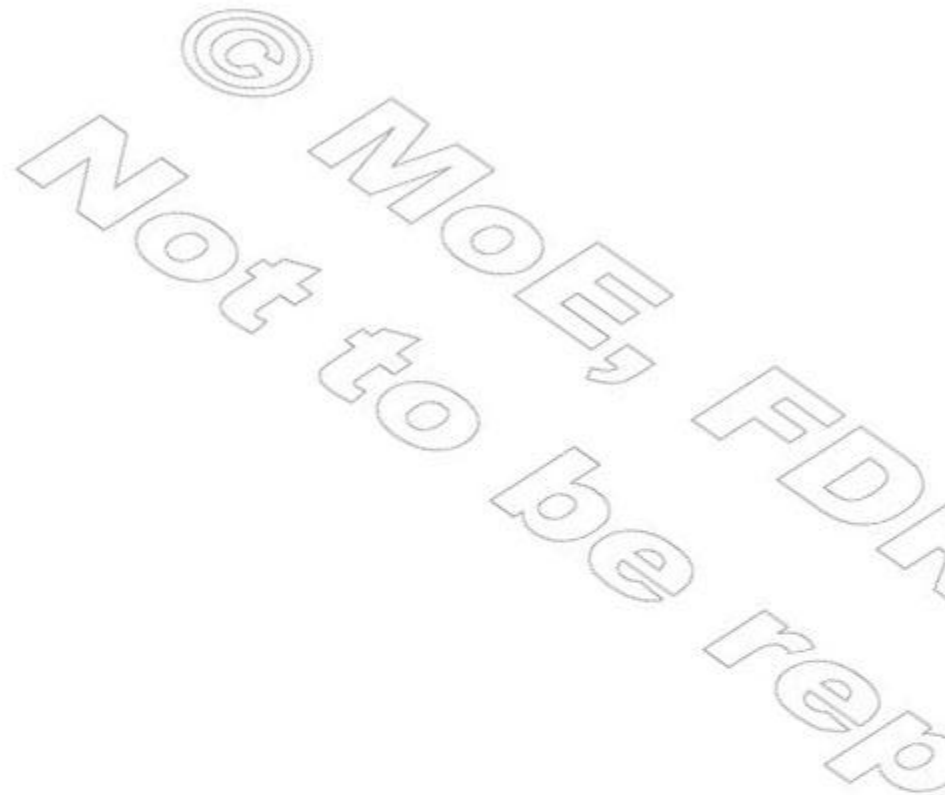
፫. ቀጥሎ የሚቀርቡት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው። በ 'ሀ' ክፍል ስተዘረዘሩት ቃላት በፍች ተቃራኒ የሆኑትን ከ 'ሰ' ክፍል በመምረጥ አዛምዱ።

'ሀ'	'ሰ'
1. መብት	ሀ. ቋሚ
2. ብዙሀን	ሰ. ደክመ
3. በረታ	ሐ. ጥቂት
4. ተለዋዋጭ	መ. ግዴታ
5. ግልጽ	ሠ. ስውር
	ረ. ዳበረ

ክፍል ሁለት፡- መጻፍ

፩. የሚከተሉትን መሰረዳዎች በመመሪያው መሠረት ሥሩ።

- ሀ. በጭውውት፣ በውይይት ወይም በትምህርታዊ ጉባኤዎች ላይ በመገኘት ማስታወሻ ይዘቶች ለክፍል ጓደኞቻችሁ በንባብ አሰሙ።
- ለ. ተማሪዎች መምህራችሁ የሚያነብቡላችሁን መመሪያዎች አዳምጣችሁ ዋና ዋና ነጥቦችን በማስታወሻ አስፋሩና ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ሐ. ማህበረሰብና ጤናን በተመለከተ የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር በጽሑፍ አዘጋጅና በክፍል ውስጥ በንባብ አቅርቦ።

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ሰዎችን ወደአንድ ወደተፈለገ ጉዳይ ለመሳብ፣ ለማግባባት እንዲሁ/ ለማነሳሳት ታልሞ የሚደረግ የንግግር ዓይነት ነው።

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር በፖለቲካ ተቋማት፣ በእምነት ተቋማት፣ በተለያዩ አገልግሎት ሰጪ ተቋማት፣ በግለሰቦች... ሊደረግ ይችላል። ተቋማቱ ወይም ግለሰቦቹ አድማጮቻቸው በማነቃቂያ ንግግራቸው ተማርከው ወደ እነሱ እንዲቀርቡ የዓላማቸው ደጋፊ፣ ተከተይ ወይም ደንበኞቻቸው እንዲሆኑ ይሰብካሉ፣ ይቀሰቅሳሉ።

የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ሲቀርብ የንግግሩ ትኩረት በቀጥታ በሚነሳው ጉዳይ ላይ ሰዎችን ለመቀስቀስና የማነቃቃት በመሆኑ የሰዎችን ስሜት በሚነካ በቀላሉ ሊረሳ በማይችል በተዋቀሩ በተመረጠ ቋንቋ በአጭሩ መቅረብ ይኖርበታል።

፪. ቀጥሎ አጠር ያለ ጽሑፍ ይቀርብላችኋል። ከቀረበው ጽሑፍ ውስጥ እውነታ እና የግል አስተያየት የሆኑትን ስድስታችሁ በጽሑፍ አሳዩ።

የሰው ልጅ በምድር መኖር ከጀመረበት ጊዜ እስከ አሁን ጤንነቱን የሚፈታተኑ ብዙ አስቸጋሪ ሁኔታዎችን ሲያስተናግድ ኖሯል። እነዚህን የጤና ሰንኮፎችን ለመንቀል ሰው እጁን አጣጥፎ አልተቀመጠም። በተለያዩ መንገድ የተለያዩ የበሽታ መከላከያና ማከሚያ መድሃኒቶችን ሲያዘጋጅና ሲጠቀም ዘመናትን አስቆጥሯል። እነዚህ የሰው ልጅ በአካባቢው ከሚያገኛቸው ጥሬ ነገሮች በቤቱ ውስጥ በባህላዊ መንገድ የሚያዘጋጁባቸው መድሃኒቶች “ባህላዊ መድሃኒቶች” ይባላሉ።

ባህላዊ መድሃኒቶችን አሁን ባለንበት ዘመንም የሚጠቀሙ ሰዎች አሉ። አንዳንድ ግለሰቦች ግን ባህላዊ መድሃኒት የጎንዮሽ ችግር ያመጣል በማለት መጠቀም አይፈልጉም ይባላል። የባህል መድሃኒት በሳይንሳዊ

መንገድ ያልተዘጋጀ ስለሆነ ምናልባትም የግለሰቦቹ ስጋት ትክክል ሊሆን ይችላል።

ባህላዊ መድሃኒቶች ተበጥብጠው የሚጠጡ፣ በጭስ መልክ የሚታጠኑ፣ በሰውነት ላይ የሚቀቡ...ሲሆኑ ከእዕዋት፣ ከእንስሳት ተዋዕኔ እንዲሁም ከተለያዩ ንጥረ ነገሮች ይዘጋጃሉ። ማህበረሰቡም እንደባህሉና እንደእምነቱ ጥቅም ላይ ያውላቸዋል። ለምሳሌ፡- በተለያዩ አካባቢ ግራዋ የተባለውን ዛፍ ቅጠል ጨቅጭቆና ጭማቂውን በውሃ በጥብጦ መጠጣት ሆድ ውስጥ ያሉ ተዋህዶንን ለማስወገድ ጥሩ ነው ይባላል። ቀበሮች የተባለውን እንጨት ጢስ መታጠን ደግሞ እርኩስ መንፈስ ለመከላከል ይረዳል ብለው የሚያምኑም አሉ ይባላል።

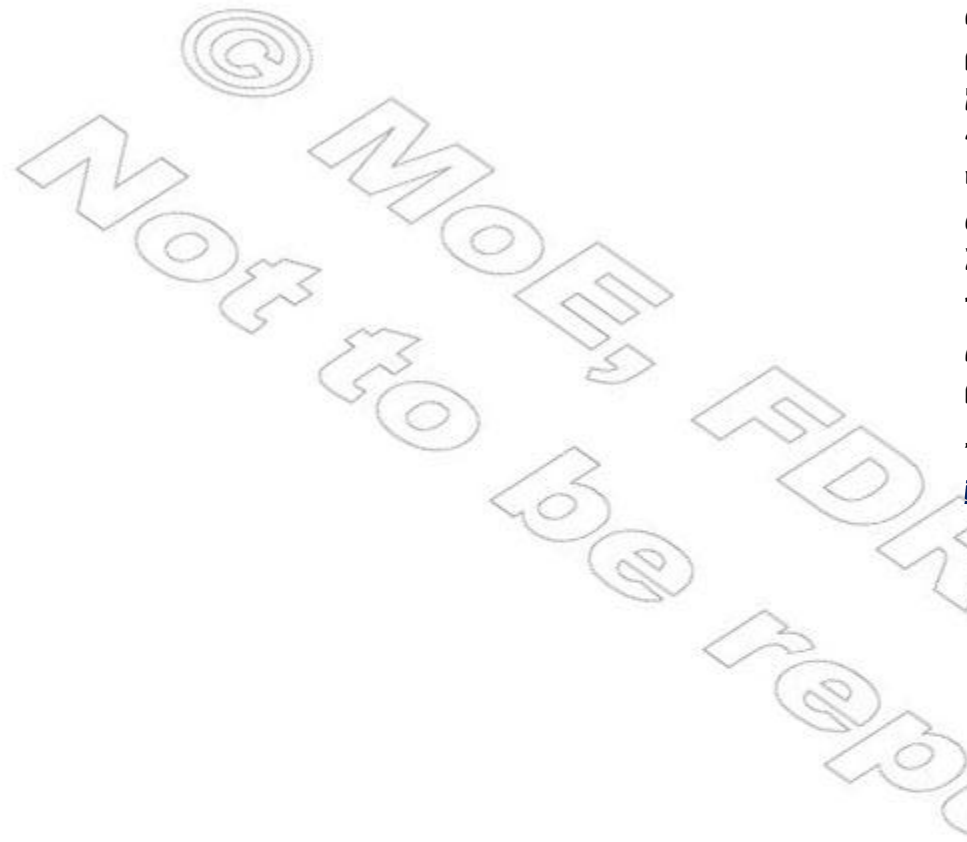
ለማጠቃለል ባህላዊ መድሃኒቶች በተጠና መልኩ ቢዘጋጁና በጥቅም ላይ ቢውሉ የራሳቸው ጥቅም እንደሚኖራቸው ዘመናዊ ህክምና በማስረገጥ ይናገራል።

፫. የማህበረሰቡን የጤና ሁኔታ በተመለከተ በቡድን እየተወያዩትሁ የወይደታችሁን ቃለ ጉባዔ ከታች በተሰጠው መመሪያ መሠረት አዘጋጅታችሁ በክፍል ውስጥ አንብቡ። የቃለጉባዔ አዳዳፊ መመሪያውንም ተገባሪዎ አድርጉ።

የቃለ ጉባዔ አዳዳፊ መመሪያ

- ሀ. የስብሰባውን ርዕስ ወይም መጠሪያ መጻፍ
- ለ. ቦታና ጊዜ መጻፍ
- ሐ. በስብሰባው ላይ የተገኙ አባላትን መጻፍ ወይም ወረቀት አያዙሩ ስማቸውን እንዲጽፉና እንዲፈረሙ ማድረግ።
- መ. በስብሰባው ላይ ያልተገኙ አባላትን መጻፍ
- ሠ. አጀንዳውን መጻፍ
- ረ. የተደረገውን ውይይት መጻፍ
- ሰ. የውሳኔ ሃሳብን ማስፈር።
- ሸ. በውሳኔ ሃሳብ ግርጌ ፊርማቸውን አባላት እንዲያስቀምጡ ማድረግ (እያዙሩ ማስፈረም)።

በዚህም መሠረት የሚከተለውን የቃለ ጉባዔ ቅጽ (ፎርማት) ለአብነት ተመልከቱ።

በድህረ ገጽ 2ኛ ደረጃ ት/ቤት የአስረኛ ክፍል የቡድን “ጂ” ተማሪዎች ቃስ ገባዔ

- የስብሰባ ቦታ:- ድህረ ገጽ 2ኛ ደረጃ ት/ቤት
- የስብሰባ ሰዓት:- ከ3:00
- በስብሰባ ላይ የተገኙ አባላት:-
  1. ተማሪ ዳዊት ዳግማዊ (ሰብሳቢ)
  2. ተማሪ ሳምራዊት ቢረዳው (አባል)
  3. ተማሪ ምህረት ብርሃኔ (አባል)
  4. ተማሪ አረጋዊ ረጋሣ (አባል)
  5. ተማሪ ቶሎሣ መርጊያ (አባል)
  6. ተማሪ ዳንኤል መላክ (ጸሐፊ)

- 5. ያልተገኙ አባላት:-**
- 1) ተማሪ ኪዳኔ ምህረት (በህመም ምክንያት)
  - 2) ተማሪ አሰፋ አያሌው (በእክል)

6. የመወያያ አጀንዳዎች:-

- ሀ. በትምህርት ቤታችን ግቢ ውስጥ የጤና ችግር መንስኤዎች ምን ምን ናቸው?
- ለ. አንድ ተማሪ በምን ያህል ክብብ መሳተፍ ይኖርበታል?
- ሐ. የመማሪያ መጻሕፍትና ከቤተ መጻሕፍት የምንዋሳቸው መጻሕፍት አያያዝ።

7. ውይይትና የውሳኔ ሐሳብ

7.1 ውይይት

7.2 ውሳኔ (የመፍትሔ ሐሳብ)

የተሰብሰቡ አባላት ፊርማ

_____

መረጃ ማግኛ ንባብ

መረጃ ለማግኘት የተስደዩ የአካባቢ ስልጠናዎን እንጠቀማለን። ከእነዚህ ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው።

ሀ) ምርምራዊ ንባብ

ይህ የንባብ ዓይነት ከሌሎች የተለየ ነው። ምክንያቱም ከሌሎች የንባብ ዓይነቶች ይልቅ ጠለቅ ያለና ትኩረት የሚሻ ንባብ በመሆኑ ነው። ይህ ንባብ ጥልቅ ንባብ ነው። በጥልቅ አንብቦንና ተመራምረን በነበረን ዕውቀት ላይ ተመስርተን አንድ በዓይነቱ አዲስ ክሊፍ የምርምር ወይም የፈጠራ ሥራ ላይ ፍሬ ሃሳቦችን ማጤን ማለት ነው።

ለ) የገረፍ ገረፍ ንባብ፡- ይህ የንባብ ዓይነት የምንፈልገውን ነገር ብቻ ብድግ ብድግ በማድረግ የምናነብበት ዘዴ ነው።

ለምሳሌ፡- መጽሐፍት ቤት ሄደን የምንፈልገውን መጽሐፍ ካወጣን በኋላ የምንፈልገውን ርዕስ የምንመርጥበት የአካባቢ ዓይነት ነው።

፩. የምርምራዊ የንባብ ዓይነት በመጠቀም ማህበረሰብና ጤናን የተመለከቱ ጽሑፎችን በሚገባ እንብባችሁ ጠቃሚ ሐሳቦችን ስክፍል ንደኛቻችሁ በንባብ አቅርቡ።

፪. በምዕራፍ ሦስት ላይ የቀረበውን የማስታወሻ አወሳሰድ ዘዴ በመጠቀም ቀጥሎ የቀረበውን ጽሑፍ ዋናውን መረጃ አሳጥራችሁ ዳፏ።

ተማሪዎች የቤት ሥራቸውንም ሆነ ጥናታቸውን ሲያከናውኑ ለሚያጋጥሟቸው ችግሮች መፍትሔ የሚጠቁሟቸው መምህራንም ሆኑ ሌሎች ደጋፊዎች መኖራቸውን ከተረዱ ትምህርታቸውን በሙሉ ልብ ለመከታተል ይተጋሉ። ትምህርት በመቀበልም ሆነ በአንዳንድ ግላዊ ችግሮች ምክንያት መሰናክል የሚያጋጥማቸው ተማሪዎች ለትምህርታቸው አስፈላጊ የሆኑ ቁሳቁሶችን በመጠቀምም ሆነ በማቅረብ እገዛ የሚገኛቸውን መንገድ ማፈላለግ ቢቻል የበለጠ ውጤት ሊገኝ

ይችላል። ተማሪዎችም የሚያስፈልጋቸውንና የሚያስጨንቃቸው ጉዳይ እንዲገልፁ ቢበረታቱ የወደፊት ህይወታቸው የተቃና እንዲሆን መደገፍ መሆኑ ሊታወቅ ይገባል። እንዲህ ያለ ዕድል መኖሩን ካወቁና ካመኑ የሚያጋጥሟቸውን ልዩ ልዩ ችግሮች በማሳወቅ አፋጣኝ መፍትሔ እንዲያገኙ ይጠበቃሉ።

(ደረጃ ገብራ፣ በተማሪዎች የቤት ሥራ የመምህራንና የወላጆች ሚና፣ ገፅ 51።)

፮. የሚከተለውን ምንባብ ጥንድ ሆናችሁ በሚገባ ካነበባችሁና በውስጡ የተካተቱትን ፈሲጣዊ እነጋገሮች ስይታችሁ ካወጣችሁ በኋላ ፍቻቸውን የሚያሳዩ ዓረፍተነገሮች መስርቱ።

አያ ጥበቡ

አቶ ጥበቡ የሚባሉ አንድ አዛውንት ነበሩ። ከዕለታት አንድ ቀን ወደ እርሻቸው ደፋ ቀና እያሉ ሲሄዱ አንዲት መልክ መልካም ሴት ከመንገድ ዳር ቁጭ ብላ ስታለቅስ ያገኛሉ። “ምነው ልጄ ፣አንችን የመሰለች ቆንጆ ይስቃል፣ ይጫወታል እንጂ ፣እንዴት ሆደ ባሻ ይመስል ዝምብሎ መንገድ ላይ ያለቅሳል?” ሲሉ ይጠይቋታል። እሷም “ አባቴ የማለቅሰው ዝም ብዬ ሳይሆን፣ ‘እግረ ቀጭን እንደሰሳ፣ልበሙሉ እንደ አንበሳ’ እያለ፣ጧት ማታ ራሱን የሚያሞካሽ እኔን ሲሻው <አቅመቢስ!> ሲሻው <ቀልበቢስ!> እያለ የሚያናንቅና ተስፋ የሚያስቆርጥ ባል አጋጥሞኝ ሆድ ቢብሰኝ ነው”ትላቸዋለች። እሷቸውም “ወቼው ጉድ! እግሩ ቢቀጥን ፣ልቡ ቢደነድን፣ከሰሳና ከአንበሳ የተወለደ መሰለው? ከሴት ማህጸን አይደለም የወጣው? ወይ አለማወቅ ደፋር! ተይው!እያደር ልብ ሲገዛ ይተወዋል። እስከዚያው ትንሽ ሆደ ሰፊ መሆን ጥሩ ነው ልጄ!” አሏት። እስከም እንባዋን ጥርግ ጥርግ አድርጋ ተነሳችና ቀስ እያለች ወደ ቤቷ ታዘገም ጀመር።

(ባዬ ይማም፣ አጭርና ቀላል የአማርኛ ሰዎሰው፣ (2002)።)

© MoE, FDI, Not to be republished

ክፍል ሦስት:- ማዳመጥ

- ቀጥለው መምህራችሁ ከመምህሩ መምሪያ ላይ “ኤድስ” በሚል ርዕስ ስር አንድ ምንጣብ ያንብቡላችኋል። እያዳመጣችሁ ማስታወሻ ያዙ። ከክፍል ዓደኞቻችሁ ጋር በያዛችሁት ማስታወሻ ዙሪያ ተወያዩ።

የማዳመጥ ክህሎትን ማዳበር

ብስሉን ከጥሬ፣ ዋና ዋና ሐሳቦችን ከዝርዝሮች ለይቶና አበጥሮ ማዳመጥ ዕውቀትን ለመቅሰም ዓይነተኛ መሣሪያ ነው። ማዳመጥን በተመለከተ የሚከተሉት ነጥቦች ጠቃሚዎች ናቸው።

1. ማዳመጥ መልዕክት መቀበያ መሆኑን መገንዘብ።
2. የሰዎችን ንግግር ስታዳምጡ አለማቋረጥ ለማቋረጥ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ እንኳ በስርዓት ይቅርታ በመጠየቅ ያቋረጣችሁበትን ምክንያት መግለጽ።
3. ማንኛውም መልዕክት በቃል ሲነገራችሁ ወይም ሲነበብላችሁ በጥሞና ማዳመጥ ለሰዎች ንግግር ተገቢውን ግምት መስጠት እንጂ በንቀት መንፈስ ለማንኳሰስና ለማጥላላት አለመሞከር።
4. ስታዳምጡ ጀርሃችሁን ብቻ ሰጥታችሁ ቁጭ አለማለት
5. ከምታዳምጡት ንግግር ውስጥ ዋና ዋና ሐሳቦችን ለመለየት ጥረት ማድረግ።
6. ያዳመጣችሁትን ፍሬ ሐሳብ አስፈላጊ ሆኖ ስታገኙት ሳታዛቡ ለሌሎችም አስተላልፉ (ማስተላለፍ)።
7. ካዳመጣችሁት ሐሳብ ውስጥ ስህተት የሆነ ነገር ተሰንዘሮ ከሆነ ፊት ለፊት “ልክ አይደለም” “ስህተት ነው” ከማለት ይልቅ በሥርዓት ስህተቱን ማሳየት።

(ደበበ ኃ/ጊዮርጊስ እንግዳ፣ ቅድመ ኮሌጅ አማርኛ (1999)።)

© MOE, FDIK
Not to be rep...

ክፍል አራት:- ሰዋስው:-

ከግስ ስምንና ቅጽፍን መመስረት

ከግስ የሚመሰረቱ ስሞች:-

✓ ከአንድ ግስ እስከ አምስት የሚደርሱ ስሞችን መመስረት ይቻላል።

ግስ	ጥረዘራዊ ስም	ሳቢ ዘራዊ ስም	አርዕስታዊ ስም	ገልጋሎታዊ ስም	ውጤታዊ ስም
1. መረጠ	ምርጫ	አመራረጥ	መምረጥ	መምረጫ	ምርጥ
2. ሞተ	ሞት	አሚሚት	መሞት	መሞቻ	ሙት
3. ሾመ	ሹመት	አሻሻም	መሾም	መሾሚያ	ሹም

፩. ከላይ በተመሰከታችሁት ምሳሌ መሠረት ከሚከተሉት ግሶች ውስጥ ስሞችን መስርታችሁ አሳዩ።

ተ.ቁ	ግስ	ጥረ ዘራዊ ስም	ሳቢ ዘራዊ ስም	አርዕስታዊ ስም	ገልጋሎታዊ ስም	ውጤታዊ ስም
1	ለመነ					
2	ቀረበ					
3	ገደለ					
4	ሔደ					
5	ለበለ					

ከግስ ቅፅል መመስረት

✓ ከግስ የሚመሰረቱ ቅጽሎች በርካታ ሲሆኑ የአርባታ መልካቸውም ይለያያል።

ምሳሌ:-

ግስ	ውስጥ ቅፅል
1. ሰነፈ	ሰነፍ
2. አጠረ	አጭር
3. ከበረ	ክቡር

✓ ማስታወሻ:- በአማርኛ ቋንቋ አንዳንድ ግሶች ቅጽላዊ አርባታ የላቸውም።

ምሳሌ:- “ተኛ”

፪. ከላይ የተሰጠውን ምሳሌ በመመልከት ቀጥሎ የተሰጡትን ግሶች ወደ ቅፅል ቀይራችሁ አሳዩ።

	ግስ		ቅፅል
1.	ኅተተ	→	
2.	ባከነ	→	
3.	ደነደነ	→	
4.	አሸገ	→	
5.	ተለቀ	→	
6.	ወረረ	→	
7.	በዛ	→	

የዓረፍተ ነገር ስልተች

የዓረፍተ ነገር ስልት ማለት አንድ ዓረፍተ ነገር ከሚሰጠው አገልግሎት አንጻር በዓይነት የሚመደብበት ስልት ነው። በዚህም መሠረት በባዮይማም (2002) "አጭርና ቀላል የአማርኛ ስዋሰው" ውስጥ እንደሚከተለው ተሰይመው እናገኛቸዋለን።

1. ሐተታዊ ዓረፍተ ነገር፡- በአዎንታዊና በአሉታዊ መልክ የሚካተት ዓረፍተ ነገር ነው።

- ምሳሌ፡-** ሀ. ሌርሜላ የአንደኛ ክፍል ተማሪ ነች። (አዎንታዊ የሐተታ ዓረፍተ ነገር)
- ለ. እኔ ዛሬ ምሳ አልበላም። (አሉታዊ ዓረፍተ ነገር)

2. ትዕዛዛዊ ዓረፍተ ነገር፡- በትዕዛዝ መልክ የሚቀርብ የዓረፍተ ነገር ስልት ነው።

ምሳሌ፡- ከአልጋው ላይ ተነስ!

3. ጥያቄዊ ዓረፍተ ነገር፡- በጥያቄ መልክ የሚቀርብ የዓረፍተ ነገር ስልት ነው።

ምሳሌ፡- ወዴት እየሄድክ ነው?

4. አጋናኝ ዓረፍተነገር፡- ይህ ስልት መደነቅ፣ መደሰትን፣ መጥላት ወይም መውደድን... ለመግለጽ የሚያገለግል የዓረፍተነገር ስልት ነው።

ምሳሌ፡- እፎይ! ገና አሁን ትንሽ ሻል አለኝ።

(ኖጎተ ጥበብ ዘሥነፅህፍ፣ በተክለማርያም ፈንታዩ (ገፅ 67) ውስጥ የተጣቀሠ)

© MOE, FDI
Not to be rep

፫. ከላይ የቀረበውን ማስታወሻ መሠረት በማድረግ ቀጥሎ በተሰጡት ቃላት ሀተታዊ፣ አሱታዊ፣ ጥያቄያዊ ወይም ትዕዛዛዊ ዐረፍተ ነገሮችን መስርቱ።

ሀ. ወደቀ (ሐተታዊ)	ሠ. ቆራጥ (ትዕዛዛዊ)
ለ. ተመቸ (አሱታዊ)	ረ. አልተፈቀደም (ሐተታዊ)
ሐ. ፈጣን (ጥያቄያዊ)	ሰ. ተገነባ (አጋናኝ)
መ. ተጠርተህ (ጥያቄያዊ)	

© MOE, FDK
Not to be rep...

ስርዓተ-ነጥብ

- ስርዓተ-ነጥቦች በወረቀት ላይ የሠፈረ ሐሳብ መልዕክቱ ግልጽ ሆኖ እንዲተላለፍ የጎላ ድርሻ አላቸው። በመሆኑም መልዕክታችንን በሚገባ ለማስተላለፍ አጠቃቀማቸውን በሚገባ ማወቅ ተገቢ ነው።
- በአማርኛ ቋንቋ ጽሑፎች ውስጥ የሚያገለግሉ ሥርዓተ ነጥቦች በርካታ ናቸው። እነሱም፦

ሀ. አንድ ነጥብ (.)	ቀ. ትዕምርተ - ስላቅ (i)
ለ. ሁለት ነጥብ (:)	ቦ. ትዕምርተ-ጥያቄ (?)
ሐ. ሁለት ነጥብ ከሰረዘ (-)	ተ. አዝባር (/)
መ. ነጠላ ሰረዘ (፣)	ሾ. ቅንፍ (())
ሠ. ድርብ ሰረዘ፤	ነ. ሰረዘ (-)
ረ. ሦስት ነጥብ (...)	ኘ. ዕረድ (=)
ሰ. ትዕምርተ - ጥቅስ (« »)	አ. አመጫት (^) እና
ሸ. ትዕምርተ - አንክር (!)	ከ. አራት ነጥብ (:) ናቸው።
- ከዚህ በታች የምናደቀው ድርብ ትዕምርተ ጥቅስንና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስን ብቻ ይሆናል።

ሀ. ድርብ ትዕምርተ-ጥቅስ « » (መሰደጥ ምልክት)

- ጸሃፊው ሃሳቡ ከራሱ የፈለቀ አለመሆኑን ለማመልከት ያገለግላል።
ምሳሌ፦ “ድርጅታችን ጨው፣ ስኳር፣ ጥራጥሬ፣ ዱቄት፣ ዘይት ያከፋፍላል” በማለት ሥራአስኪያጁ አስረዱ።
- አንዳንድ የተውሶ ቃላት በቋንቋው ውስጥ ሲጻፉ ባዕድነታቸውን ለማሳየት ያገለግላል።
ምሳሌ፦ የእግሩ ህመም መንስኤ የ “ነርቭ” መሸማቀቅ ነው።
- ጸሐፊው በትርጉማቸው የማያምንባቸውን አባባሎች ለመለየት ይገለገልበታል።
ምሳሌ፦ እኔን አልሰማ ካልከኝ አክስትህ እንደመከረኸህ “የጨዋ ልጅ” ፈልገህ አግባ።

4. የሁለት ሰዎችን ምልልሳዊ ንግግር ለየብቻ በደንብ ለማሳየት ይረዳል።

ምሳሌ:- “ዛሬ ት/ቤት ሄደሃል?”
“አዎና! ግን ለምን ጠየቅኸኝ?”
“የትራንስፖርት ችግር ስለነበረ ነዎ!”

ሰ. ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስ (' '):- ይህ ምልክት ጸሐፊው በጠቀሰው ጥቅስ ውስጥ ሌላ ጥቅስ (የሌላ ሦስተኛ ሰው ሃሳብ) ካጋጠመው ለብቻው ቀንብ ለማቅረብ የሚጠቀምበት ምልክት ነው።

ምሳሌ:- “በርትተን ለመማርና ጥሩ ውጤት ለማምጣት ‘ሁልጊዜ ትጉ’ የሚለውን የመምህራችንን ምክር እናስታውስ” በማለት የክፍል አለቃው ጓደኞቹን መከረ።

፩. በሚከተሉት ጽሑፎች ውስጥ ተገቢ ሥርዓተ ነጥቦችን በተገቢው ቦታ አስገቡ።

1. ሌላው የምመክርህ ነገር አሉ አቶ ማንደፍሮ እንዴት እንደ ሚቀበሉዎቸው ስላላወቁ እያመነቱ ሌላው የምመክርህ ነገር ሥራ እንደያዘህ የምትስማማህንና በመጠኑም ቢሆን ትምህርት ያላት ልጅ ፈልገህ አግብተህ ትዳር እንድትይዝ ነው ትዳር መልካም ነው ልጄ ትዳር ይሰበስባል ይቀጣል የትዳርን ያህል አባት እናት አይቀጡም ይባላል ወዲያውም ያስከብራል አሉት።

(ሃዲስ ዓለማዊቷ፣ የሰምሳት፣ 1980)

2. ማለፊያ አሉ ፊታውራሪ ማለፊያ ገንዘቡ ባደራ እኔ ዘንድ ይቀመጥልሃል ካደራ የበለጠ ክቡርና ከባድ ነገር የለም መተማመን ከሌለ አደራ ሰጭም አደራ ተቀባይም አይኖርም ይል ነበር መክብብ።

(በዓስ ገርማ፣ የህሲና ዳመሰ፣ 1967)

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ላይ ተማሪዎች በአብዛኛው የተሳተፉት የመናገርና የመጻፍ ክህሎቶቻችሁን ያሳደጋችሁበት እንደሆነ ይታመናል። ምክንያቱም ስቃሳት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍቺዎችን ከመስጠት አንስቶ ዓረፍተነገሮችን በስልታቸው እየመረጥን እንደጻፍን ከመልመጃዎቹ መረዳት ይቻላል። ከዚህም ባሻገር ትዕምርተ ጥቅሶችን ማለትም ድርብ ትዕምርተ ጥቅስና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስ በመጠቀም አንቀጾችን በሚገባ አሟልተን ጽፏል። እውነታንና የገልጸኛነትን እንዲያው መለየት እንደምንችልም በተግባራዊ ልምምድ አይተናል። በተጨማሪም የቅስቀሳና የማነቃቂያ ንግግር ዝግጅቶችን አድርገን ንግግርም ለማቅረብ ሞክረናል።

በሌላም በኩል ከገሶች ስሞችና ቅጽሎች እንደሚመሰረቱ ተረድተን መስርተናል። የተለያዩ መልመጃዎችንም መመሪያዎችን በመከተል ሠርተናል። ውይይትና ጭውውትም በመመሪያዎች መሠረት አድርገናል።

የክለሳ ጥያቄዎች

1. ለሚከተሉት ቃላት ተቃራኒና ተመሳሳይ ፈልገላቸው።

ተ.ቁ	ቃል	ተመሳሳይ	ተቃራኒ
1.1	ፀዳል		
1.2	ፍስሐ		
1.3	ገሃድ		
1.4	አመክንዮታዊ		
1.5	ቁስ አካላዊ		
1.6	ግርታ		

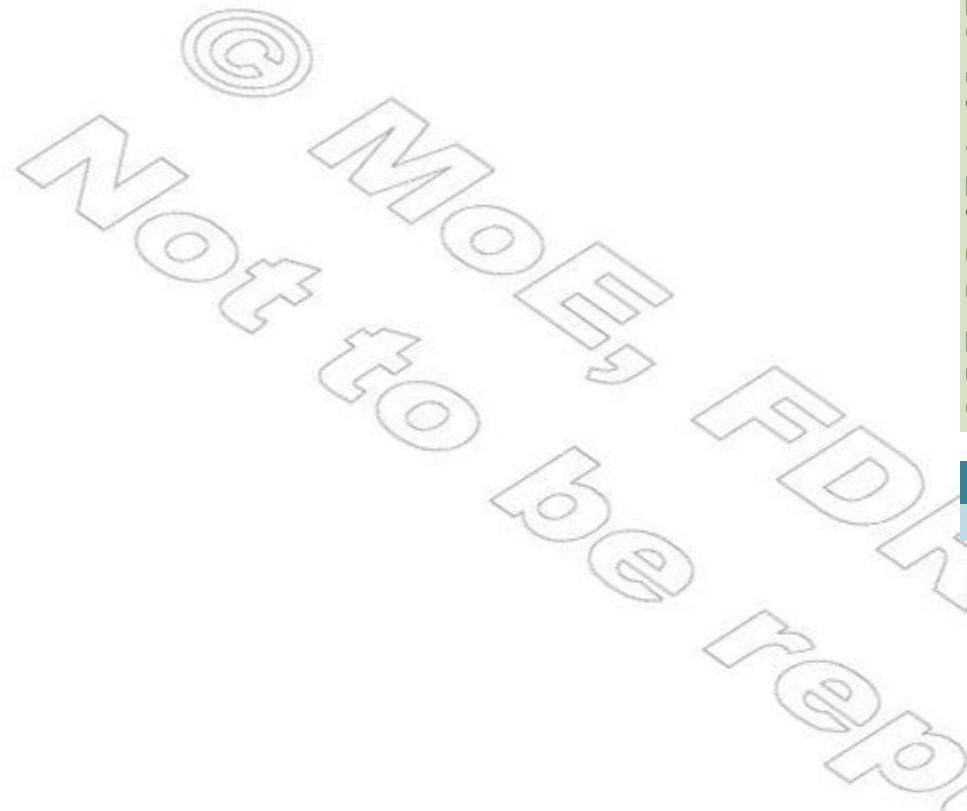
2. የሚከተሉትን ተደባልቀው የተቀመጡ ቃላት ገስ ፣ ስም ወይም ቅጽል በማለት አመልክቱ።

- ሀ. ማቀቀ _____ ሠ. ሰውነት _____ ሸ. ካሠ _____
- ለ. አዋቂ _____ ረ. አስገብረ _____ ቀ. አታች _____
- ሐ. ብልሃት _____ ሰ. አዲሪ _____ በ. ጉታች _____
- መ. ሰው _____

3. ቀጥሎ የሚሠጧችሁን ፈላጊዎች አነጋገሮች ዓረፍተ ነገር መስርቱባቸው።

- ሀ. ቃር አያውቅሽ ሐ. ልንም አጥባቂ
- ለ. ዝቅ ቀና መ. ስም አበር

4. አራቱን የዓረፍተነገር ስልቶች በምሳሌ አስደግፋችሁ ገለጹ።

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ከዚህ በታች በምዕራፍ ስራት የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ቅጽ ቀርቧል። በዚህ መሠረት በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ(✓)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ በሙሉ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(x) ምልክት በማድረግ ቅጹን አሟሉ።

© MoE, FDIK
Not to be rep...

ተ.ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	✓	?	x
1.	ወጣቶችና ስነተዋዕድ ጤና የሚለውን ምንባብ አንብቤ ተረድቻለሁ።			
2.	ከምንባቡ ለወጡ ቃላት ተመሳሳይነትና ተቃራኒነትን በመፈለግ ሠርቻለሁ።			
3.	ከግስ ስምንና ቅጽልን መስርቻለሁ።			
4.	የዓረፍተ ነገርን ስልቶች ተረድቼ ምሣሌ መስጠት ችያለሁ።			
5.	የድርብና ነጠላ ትዕምርተ ጥቅስን አገልግሎት ተረድቻለሁ።			
6.	በተለያዩ የንግግር መድረኮች የሚተላለፉ መልእክቶችን በማዳመጥ ማስታወሻ መያዝ የሚጠቅም መሆኑን ተገንዝቤያለሁ።			
7.	እውነታን ከግል አስተያየት መለየት ችያለሁ።			
8.	የቃስ ገባዔ አያያዝ ምን መልክ እንደሚኖረው ተረድቻለሁ።			
9.	ለተለያዩ ፈሲጣዊ አነጋገሮች ፍች ሰጥቻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በቀረበው ቅጽ የ(?) እና የ(x) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትገነዘቡ ድረስ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።